

Konstnärernas Riksorganisation.

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

Till: Region Kalmar län
E-post: registrator@regionkalmar.se
Diarienummer: RS 2023/1431
Datum: 2024-05-02

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisations yttrande över Region Kalmar läns kulturplan 2025-2028 (dnr: RS 2023/1431)

Konstnärernas Riksorganisation arbetar aktivt med frågor som rör bild- och formkonstnärernas villkor inom kultursamverkansmodellen och lämnar härmed synpunkter på remissversionen av Regional Kalmar läns kulturplan för 2025-2028 för våra medlemmars räkning.

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 87 av våra medlemmar är bosatta i Kalmar län.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Regionernas fördelning av medel ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet” som kom med som ett eget område i modellen 2018. Kulturrådets uppföljning av kultursamverkansmodellen för 2022 visar att bara 1,4 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 24 verksamheter inom professionell bild- och formkonst (av 249 totalt) erhåller statsbidrag genom modellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstfrämjande enheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Flera konsthallar redovisas förvisso under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena måste fördelas jämnare.¹

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars motsvarande inkomst är 24 172 kr i månaden.²

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Därför är det av

¹ Kulturrådet, *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2022*.

² Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

yttersta vikt att regionen följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäligen ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

Grundläggande kulturpolitiska utgångspunkter (s 11)

Vi tycker att det är utmärkt att konstnärlig frihet lyfts som en egen del i avsnittet ”grundläggande kulturpolitiska utgångspunkter” och att det där tydligt står att en av kulturpolitikens viktigaste uppgifter är att garantera den konstnärliga friheten. Det är likaså utmärkt att Region Kalmar län på sid 14 deklarerar att regionen arbetar utifrån principen om armlängds avstånd och även förklarar den i en egen faktaruta på sid 15.

Kulturpolitiska prioriteringar (s 17-19)

Det är utmärkt att Region Kalmar län uppger som en av fyra kulturpolitiska prioriteringar att stärka kulturskaparnas villkor (s 17). Med tanke på hur vanligt det är med dåliga villkor inom bild- och formbranschen så är det föredömligt att det i kulturplanen är tydligt angivet att ”de professionella kulturskaparna måste få avtalsenliga ersättningar och goda förutsättningar för sitt skapande arbete”, samt att ”Regioner, kommuner och offentligt finansierade kulturorganisationer har ett särskilt ansvar för att säkerställa detta när yrkesverksamma kulturskapare anlitas”.

MU-avtalet

Det är också mycket bra att det i kulturplanen står att ”Offentligt finansierade utställare, regioner och kommuner bör följa det statliga ramavtalet om medverkande och utställningsersättning till kulturskapare, det så kallade MU-avtalet” (s 18).

MU-avtalet, en förkortning för *avtalet för medverkans- och utställningsersättning*, är ett mycket viktigt avtal för bild- och formkonstnärerna som Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Fotografers Förbund och Svenska Tecknare har slutit med svenska staten. MU-avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis avseende villkor och ersättningar till upphovspersoner för utställning av verk också för andra arrangörer än statliga.

Det är avgörande för ett hållbart konstliv att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar. Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäligt låga eller inga ersättningar alls. Detta är oacceptabelt. Vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar för detta.

Vi brukar framhålla Region Kalmar län som en förebild eftersom regionen avsatt medel för att fler arrangörer ska kunna följa MU-avtalet fullt ut. Hur MU-avtalet skall tillämpas beskrivs också utförligt i regionens konstpolicy. Tyvärr saknas i policyn

skrivningar om den viktiga medverkansersättningen som är den ersättning som arrangören betalar till upphovspersonen för utställningsuppdraget, såsom betalning för upphovspersonens arbete inför, under och efter utställning.

En lösning för att se till att även ideella arrangörer har möjlighet att betala skäliga ersättningar kan vara att anslå medel till en ”MU-pott” som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur, något som till exempel Region Kronoberg infört.

Vi föreslår att Region Kalmar län:

- uppdaterar sin konstpolicy med skrivningar om medverkansersättningen som säkerställer att de konstnärer som ställer ut i regionen också erhåller en skälig ersättning för sin medverkan.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Konstnärlig produktion

Region Kalmar län framhåller vikten av att det finns en kulturell infrastruktur med funktionella kulturlokaler och mötesplatser (s 17). När det gäller bild och form kan det till exempel röra sig om produktionslokaler som ateljéhus, enskilda ateljéer eller kollektivverkstäder men också utställningsplatser.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum där de kan ställa ut, möta en publik och sälja sina verk, och det finns ett stort behov av sådana platser för de lokalt verksamma konstnärerna i Kalmar län.

Vi föreslår att Region Kalmar län:

- kompletterar sin avsiktsförklaring om att ”möjliggöra för fler kulturskapare att kunna bo, leva och verka i länet genom att stärka och utveckla inkubatorverksamhet och talangutveckling” (s 18) med skrivningar om produktions- och utställningsplatser.
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för stöd till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet.
- undersöker hur den kan öka antalet utställningsplatser i länet och tar fram en strategi för att förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Gestaltad livsmiljö, enprocentsregeln och offentlig konst (s 28)

Det är utmärkt att Region Kalmar län har en ambition att arbeta strategiskt med politikområdet gestaltad livsmiljö och vill stärka kulturskapares medverkan i stadsutvecklingen. Vi vill här påpeka att inte bara arkitektur, form och design är en del av detta område utan också konst, och att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta strategiska arbete.

En satsning på gestaltad livsmiljö bör också omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer, något som också lyfts fram i regeringens proposition *Politik för gestaltad livsmiljö*.³

- Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Kalmar län erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen, inklusive konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum.

Den offentliga konsten och enprocentsregeln

I avsnittet om gestaltad livsmiljö (s 28) står att Region Kalmar län har riktlinjer för offentlig konst som en del av gestaltad livsmiljö samlade i en konstpolicy. Policyn tydliggör att ”med utgångspunkt i den så kallade 1%-regeln vid ny- och tillbyggnation av offentliga miljöer bör region och kommuner utveckla sina former för att avsätta medel till konstnärlig gestaltning som en del av gestaltad livsmiljö”. Det är utmärkt att både policyn och enprocentsregeln nämns i kulturplanen.

- Som ett komplement till den nuvarande policyn om enprocentsregeln föreslår vi att Region Kalmar län avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

Professionell bild- och formkonstverksamhet (s 38)

Avsnittet om bild och form fokuserar till största delen på de institutioner som Region Kalmar län har ”överenskommelse” med, vilket är tre verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen: Kalmar Konstmuseum/Designarkivet i Kalmar, Virserums Konsthall i Hultsfred och The Glass Factory i Emmaboda. Kalmar konstmuseums bild- och formutvecklare har också ett regionalt uppdrag att ”stärka, främja och utveckla konstlivet i Kalmar län i samverkan med länets aktörer inom konstområdet. Uppdraget innebär att skapa förutsättningar för kulturskapare och konstföreningar att verka i regionen genom kunskapshöjande aktiviteter, projekt och nationella såväl som internationella samarbeten.” Kalmar konstmuseum vill också stärka kulturskaparnas villkor under kulturplaneperioden.

Det är utmärkt att verksamheterna beskrivs i detalj men vi saknar en mer utförlig beskrivning av hur regionen arbetar med bild- och formområdet och bild- och formkonstnärerna i länet.

Vi anser också att det är märkligt att verksamheternas avsiktsförklaringar och prioriteringar lyfts fram snarare än regionens egna, särskilt som ingen av verksamheterna som beskrivs ovan har regionen som huvudman.

- Vi föreslår att Region Kalmar län i kulturplanen redovisar regionens strategiska målsättningar och prioriteringar för bild- och formsektorn i länet och redogör för hur regionen avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild-

³ Kulturdepartementet, *Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110, s. 61.

och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplanepriod.

Lagar, förordningar och ansvar inom kulturområdet (s 48-49)

Goda ekonomiska och sociala villkor för konstnärer är en viktig aspekt för att kunna nå kulturpolitiska mål som rör ett hållbart och rikt konst- och kulturliv.

- Goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärerna är en mycket viktig förutsättning för att de nationella kulturpolitiska målen, som är vägledande för den regionala kulturpolitiken, skall kunna uppnås. Utan goda villkor kan de inte vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att präglade samhällets utveckling.
- Goda villkor är en förutsättning för att regionerna ska kunna uppfylla sitt särskilda ansvar enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012) att främja en god tillgång till professionell bild- och formkonst för länets invånare.
- Vi vill här också lyfta Mål 8 under Agenda 2030 som vägledande även för goda villkor för bild- och formkonstnärer: "Anständiga arbetsvillkor främjar en hållbar ekonomisk tillväxt och är en positiv kraft för hela planeten".

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra förslag i punktform. Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Kalmar län:

- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och att dessa ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar.
- uppdaterar sin konstpolicy med skrivningar om medverkansersättningen som säkerställer att de konstnärer som ställer ut i regionen också erhåller en skälig ersättning för sin medverkan.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.
- kompletterar sin avsiktsförklaring om att "möjliggöra för fler kulturskapare att kunna bo, leva och verka i länet genom att stärka och utveckla inkubatorverksamhet och talangutveckling" med skrivningar om produktions- och utställningsplatser.
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för stöd till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet.
- undersöker hur den kan öka antalet utställningsplatser i länet och tar fram en strategi för att förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

- erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen, inklusive konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum.
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- redovisar regionens strategiska målsättningar och prioriteringar för bild- och formsektorn i länet och redogör för hur regionen avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplaneperiod.

Sara Edström
Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Theo Janson
Talesperson för Konstnärernas Riksorganisation i Kalmar län

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr
117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se
Web: www.kro.se
Telefon, växel: 08-54 54 20 80